

ІНВЕРСІЯ У ПАЭТЫЧНЫМ КАНТЭКСТЕ

А.Р. Рыбакова

Інверсія – (лац. *Inversio* – перастаноўка, пераварочванне) – размяшчэнне членаў сказа ў асаблівым парадку, які парушае звычайны (прамы) парадак з мэтай узмацнення выразнасці маўлення¹.

У паэтычнай мове матываванае парушэнне звычайнага парадку слоў з'яўляецца семантычна і стылістычна значымым, экспрэсіўна афарбаваным. Як вядома, пры інверсіі напярэдацца змяшчэнне тэмы і рэмы, сінтаксічнае члянэнне супярэчыць актуальнаму члянэнню. Сказы з інверсіяй характарызуюцца асобай экспрэсіўнай ітганацыяй².

Даследаваны моўны матэрыял пераконвае, што інверсійны парадак кампанентаў сказа – распаўсюджаная з’ява ў беларускай паэзіі. Інверсійнае словазмяшчэнне спрыяе захаванню рытму вершаванага радка і перашкаджае пранікненню праявічай інтанацыі.

Стылістычная роля парадку слоў выразна выяўляецца ў сказах з парадкам слоў "выказнік – дзейнік". Пастаноўка дзеяслова – выказніка ў прэпазіцыі ўзмацняе ва ўспрыманні рэцыпіента значэнне выказанай думкі, спрыяе сэнсаванаму падкрэсленню дзеяння, стапу або ўзмацненню іх выразнасці:

Распускалася сонца – ружовы цвет,

Зіхацелі лугі пад ім.

Як павіны хвост, разгортваўся свет

Пад уражаным зрокам людскім³

Інверсійнае дапасаванае азначэнне ў паэтычным кантэксце ўпрымасца як выразна падкрэсленае, лагічна і інтанацыйна выдзеленае. Постпазіцыйнае азначэнне граматычна больш самастойнае, паколькі яно менш цесна звязана з азначаемым словам. Гэта абумовіла ўзрастанне яго сэнсавай нагруккі, а гэта значыць, стылістычнай маркіраванасці:

Кветка ў неграх лясных распускалася,

Залатая, агністая, сіняя. (с. 44)

У музейным завулку дом стаяў асаблівы. (с. 95)

Поруч з бронзы сякеры, дзіды, пажы,

Беларускі каран старадаўні са Смільавіч

Пад іконай цям’янаю мірна джыць.

І няма жывых, хіба што каплаты,

Шалем мяккім захутанні да галавы,

Паміж статуй святых, як жывая статуя,

У халаце барвяным дзядуля сівы. (с. 95)

Як бачым, інверсія азначэння надае вершаванаму радку адценне ўрачыстасці, узнесласці, нават архаічнасці.

Інверсійныя азначэнні робяць паэтычную мову лірычна напоўненай, напеўнай і, такім чынам, з’яўляюцца выразнымі эматыўнымі моўнымі сродкамі:

Весенні вечар на ўзлессі сінім. (с. 31)

Зіма саслаблая шалена хоча

Яшчэ хоць ноч падыхаць і пажыць. (с. 31)

Экспрэсіўнасць інверсійнага азначэння вытлумачваецца асаблівым вылучэннем, сэнсавым падкрэсленнем пэўнай істотнай прыметы:

Толькі піха ўздрыгвалі бровы

Жаўтаплямыя, бы ў сабак. (с. 362)

Не страляй мяне, чалавеча,

Стральбу страшную апусці. (с. 376)

У паэтычнай мове часта ўжываюцца ў функцыі эмацыянальна-экспрэсіўных сродкаў інверсійныя дапаўненні і акалічнасці:

Трапечуць багавіння струны,

Рыб клоніць бурштыновы сон... (с.26)

Мала ім нашай бязмернай пакуты,-

Студні ў нас яны аднялі. (с. 158)

І лянотна мядзведзь на спакойнае мора ўспёрся. (с. 198)

Такім чынам, інверсія як адна з найбольш раснаўсюджаных фігур маўлення выкарыстоўваецца ў паэтычных творах для ўзмацнення экспрэсіўнасці, вобразнасці выказвання.

Літаратура:

1. Розенталь Д. Э, Теленкова М. А. Словарь – справочник лингвистических терминов. – М., 1976. – С. 101
2. Беларуская граматыка: у 2 – х ч. Ч. 2. Сінтаксіс; Рэд. М. В. Бірыла, П. П. Шуба. – Мн., 1986. – С. 256
3. Караткевіч У. Збор твораў: у 8 т. – Мн., 1987. – т. I.- С. 248

Далей спасылкі на гэта выданне будуць пададзены ў тэксце з указаннем старонкі.